

Lukijalle

Monien mutkien jälkeen kädessänne on Arinan uusi numero. Muutokset ovat vieneet enemmän aikaa kuin arvioimme ja rahoituksen saaminen on kestänyt. Julkaisemme tämän numeron poikkeuksellisesti ilman toimitusneuvostomme taustatukea. Myös kustantajamme on vaihtunut.

Kveenin kielen ja kulttuurin akateemiselle toiminnalle kuuluu hyvää ja huonoa. Tromssan yliopisto on toteuttanut ensimmäiset kveenin kielen ja kulttuurin 90 opintopisteen bachelortason opinnot. Parikymmentä innostunutta opiskelijaa on seurannut verkko-opetusta ja osallistunut opintokokoonnutuksiin. Tutkimuksen puolella riittää kiinnostusta, mutta puutteet ovat edelleen puutteelliset. Kveenitutkimus ei edelleenkään saa valtiolta tarvittavaa tukea. Monivuotinen Norjan tutkimusneuvoston projekti ”Kveenit ja metsäsuomalaiset ennen ja nyt” on lopetettu rahoituksen puutteessa. Uusia ohjattuja tutkimushankkeita tarvittaisiin kipeästi. Luotettavaa ja monipuolista tutkimusta kveeneistä tarvitaan sekä yhteiskuntasuunnittelun että kveenien itseymmärryksen tarpeisiin. Kveenit ovat kansallinen vähemmistö Norjassa, joten vastuu korkeatasoisen tutkimuksen tuottamisesta on valtiolla.

Kulttuurin ja kielen kehittämisen ja säilyttämisen alalla on otettu iso askel eteenpäin. Kainun instutti avattiin heinäkuussa Pyssyjoella. Einar Niemen artikkeli tässä numerossa perustuu avajaisjuhlassa pidettyyn esitelmään.

Tämän numeron kolme artikkelia ovat laajoja katsauksia, jotka kukin luotaavat pitkää aikaväliä ja monia yhteiskunnan ja kulttuurin alueita. Kirjoittajat ovat oman alansa nimekkäimpiä asiantuntijoita.

Tromssan yliopiston historian professori Einar Niemi luo artikkelissaan *Kveenit ja yhteiskunta: kultturikohtaamisia ja vähemmistöpolitiikkaa* historiallisen ja sisällöllisen katsauksen siihen, miten kveenit ovat koh-

danneet norjalaisen yhteiskunnan ja millaisia heidän selviytymisstrategiansa ovat eri aikoina olleet. Kveeniläisyys on syntynyt kolmen vaiheen kautta. Ensimmäistä hän nimittää muotoutumisvaiheeksi, jossa suomalaisuus on vielä vahvasti mukana. Toisessa eli asettautumisvaiheessa tapahtuu etnisyyden muutos ja suomalaisista tulee kveenejä. Nykyisin on meneillään kolmas vaihe, jota luonnehtii parhaiten suunnan valinta. Asema kansallisena vähemmistönä tuo uusia mahdollisuuksia ja myös pakottaa kveenit itsensä valitsemaan strategioita ja kehitystavoitteita. Tulevaisuuden mahdollisia kehityssuuntia Niemi näkee olevan kolme: kveenikulttuurin kuihtuminen, jos täydellistä assimilaatiota haluavat saavat tahtonsa läpi, fossilisoituminen, jos kulttuuri aletaan käsittää muinaismuistona, tai kolmantena vaihtoehtona elvyttäminen laajasti ymmärrettyinä, jolloin annetaan tilaa erilaisille tulkinnoille siitä, mikä on oikeaa kveenikulttuuria.

Oulun yliopiston Suomen ja Skandinavian historian professori Jouko Vahtola esittelee uusinta Suomen Lapin maa- ja metsätalouden tutkimusta. Maa- ja metsätalouden tutkimus on tehty tilanteessa, jossa Suomella on poliittisia paineita ratifoida vuonna 1989 laadittu Kansainvälisen työjärjestön eli ILO:n alkuperäiskansasopimus nro 169, joka antaa alkuperäiskansoille omistusoikeuden ja hallintaoikeuden niihin alueisiin, joita he ovat perinteisesti asuttaneet. Saamelaiskäräjät on argumentoinut, ettei saamelaisilla ole laissa turvattua oikeutta kotiseutualueensa maihin eikä perinteisten elinkeinojensa harjoittamiseen. Avoin tilanne on vaikeuttanut Lappia koskevaa poliittista päätöksentekoa. Suomen perustuslakivaliokunta teki vuonna 2002 päätöksen, että maanomistusta koskevien asioiden täytyy perustua pätevään tutkimustietoon. Oikeusministeri asetti työhön nelihenken tutkimusryhmän, joka suoritti tutkimuksensa Lapin maa- ja metsätalouden tutkimusprojektin tuloksina valmistui neljä

laajaa tutkimusta, joiden keskeisiä tuloksia tutkimuksen koordinaattori Jouko Vahtola esittelee artikkelissaan *Lapin maa- ja metsätalouden tutkimus 2003–2006: Lapinveron ei-pohjautunut maanomistukseen*. Tulokset ovat kiinnostavia myös Norjan ja Ruotsin kannalta. Pohjoiskalotin raja-alueiden historiassa ja nykypäivässä on paljon yhtäläisyyksiä.

Tutkimus osoittaa, että valtio on varsinkin maapolitiikassaan kohdellut Lapin asukkaita tasaveroisina, tekemättä eroa etnisyyden perusteella. Siitä lähtien kun Ruotsi-Suomessa syntyi keskitetty valtio 1500-luvulla, on valtiovalta ohjannut Lapin kehitystä yleisten valtakunnallisten lakien mukaisesti. Kemin ja Tornion Lapeissa lapinkylillä ei ollut kollektiivista omistusoikeutta kylän maihin. Lapinveromaat olivat haltijoidensa yksityisessä, perinnöllisessä omistuksessa. Yksityisen omistuksen ulkopuolella olevaa maata alettiin lainsäädännössä 1600-luvun lopulta lähtien pitää kruunun maana. Niin sanottua lapinveroa ei voi käyttää todisteena saamelaisien maanomistuksesta muutoin kuin siltä yleiseltä kannalta, että lapinvero maksettiin korvauksena lapinveromaan omistamisen kaltaisesta hallinnasta. Lapinveroa ei voi käyttää todisteena myöskään maksajansa saamelaisuudesta, sillä myös suomalaiset uudisasukkaat – silloin kun heidän tilansa oli lapinveromaalla – merkittiin lapinveron maksajiksi vuoden 1695 verouudistuksen jälkeen. Maakirjoihin 1800-luvulla merkitty tunturi-, kalastaja- ja metsälappalaisten lapinvero ei siis ollut miltään osin maahan ja maanomistukseen pohjautuva ja sitä osoittava vero kuten on väitetty.

Petroskoin yliopiston karjalan kielen professori Pekka Zaikov tarkastelee karjalankielisen vähemmistön asemaa Karjalan Tasavallassa Venäjällä artikkelissaan *Karjalaisen kulttuurin ja karjalan kielen säilyttämisen monet haasteet*. Hän luo katsauksen karjalaisiin kohdistuneeseen kielipolitiikkaan neuvostoajan alusta 1920-luvulta nykyaikaan. Kielipolitiikka Neu-

vostoliitossa ja sittemmin Venäjällä on noudatellut yleisiä poliittisia suhdanteita hyvin uskollisesti. Neuvostoliitossa puhuttiin kaikkien kansojen kulttuurien ja kielten samantasaisuudesta, mutta kehitettiin todellisuudessa yhtenäiskulttuuria, jonka ainoana kielenä olisi venäjä. Kovien sanktioitten seurauksena muiden kansojen kulttuurit ja kielet rupesivat käytännössä elämään vain perhepiirissä.

Innostus omaan kieleen ja kulttuuriin virisi 1990-luvulla kansainvälisen etnisen liikkeidinnän myötä ja lupaavan vapaamielisyyden koittaessa. Koulu- ja korkeakouluopetus lisääntyi ja uutta kulttuuritoimintaa virisi. Jo samalla vuosikymmenellä tuli kuitenkin uusi kriisi, kun valtion taloudellinen tuki väheni huomattavasti. Zaikovin mukaan Venäjän hallituksella on päämääränä luoda Venäjästä yksikulttuurinen kokonaisuus, jossa ei olisi lainkaan kansallisia valtioita, vaan koko valtio olisi täysin venäjänkielinen. Muita suuria ongelmia ovat kieliyhteisöjen hajanaisuus, äidinkielisten puhujien väheneminen ja heikkenevä kielitaito sekä yhteisen kirjakielen puute. Kielen standardisoinnissa on kirjoittajan mielestä noudatettava suurta varovaisuutta senkin uhalla että yhteisen kirjakielen kehitys viivästyy.

Viimeisen viidentoista vuoden aikana tilanne Karjalan tasavallassa on kaikkein huolimatta muuttunut jonkin verran paremmaksi. Karjalaiset itse suhtautuvat jo myönteisesti oman kulttuurin ja kielen säilyttämiseen. Artikkelissä esitetään myös vapaan kansalaistoiminnan suurta merkitystä karjalaisten työssä kulttuurinsa ja kielensä säilyttämiseksi.

Pohjoiskalotin kulttuuriin ja politiikkaan ja etnisiin aiheisiin erikoistunut toimittaja John Gustavsen arvioi Helge Guttormsenin Lyngenin seudun historiaa käsittelevää kirjaa *Lyngen Regionhistorie. Fra istid til Læstadius* vuodelta 2005. Lyngen on monikulttuurinen rajaseutu, jossa kveenit, saamelaiset ja norjalaiset ovat saaneet sopeutua toisiinsa ja opetella rauhanomaista yhteiseloa. Alueen värik-

Arina 2006–2007

kään historian tarkasteleminen valaisee monia nykypäivänkin ilmiöitä.

Taitavat kääntäjämme Kristiina Antin-juntti, Klaus Skoge ja Hanne Elin Utvik tuovat tämän numeron kiinnostavat artikkelit laajemman lukijakunnan ulottuville. Kaikki artikkelit ovat luettavissa suomeksi ja norjaksi.

Tornio ja Alattio
8. joulukuuta 2007

Anitta Viinikka-Kallinen

Egil Sundelin